

UiO : **Institutt for spesialpedagogikk**
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

With funding from
**The Research
Council of Norway**

Enklere overgang fra skole til arbeid for unge voksne med utviklingshemming

– Hva skal til for å lykkes?

Hovedfunn fra et forskningsprosjekt

Hanne Marie Høybråten Sigstad
NFU - konferansen
Oslo Kongressenter 15.03.2024

Unge voksne med lett utviklingshemming i arbeidslivet

- Personer med utviklingshemming -
Vanligvis behov for individuell tilrettelegging gjennom hele livsløpet; særlig *behov for støtte i overgangsfaser*, som for eksempel *i overgangen til arbeidslivet*
World Health Organization, 2023
- Vi vet at med tilstrekkelig støtte kan personer med lett grad av utviklingshemming ha forutsetninger for å oppnå et relativt selvstendig liv og ha muligheter til å delta aktivt i arbeidslivet i voksen alder.
- Dette betyr at det kan være mange muligheter som arbeidstaker med lett utviklingshemming, bare en får tilstrekkelig tilrettelegging.

Betydningen av å ha en jobb

- For unge voksne med utviklingshemming er det å komme inn i arbeidslivet, en av flere milepæler som en forbinder med det å bli voksen
- Det å ha en betalt jobb, har dessuten stor betydning for arbeidstakers psykiske og fysiske helse og for opplevelsen av egen livskvalitet
Lysaght & Cobigo, 2014; Robertson mfl., 2019; Dean mfl., 2018
- Fordelene ved å ha en jobb, handler blant annet om å være økonomisk uavhengig, økt sosialt nettverk og selvbestemmelse
Grant, 2008

Kun få med utviklingshemming i ordinært arbeid

- Personer med utviklingshemming som ikke har jobb, har ofte dårligere psykisk og fysisk helse, de har begrenset sosial kontakt og mangler dessuten den strukturen i hverdagen som arbeidslivet gir
Merrells mfl., 2019; Lysaght mfl., 2009
- Til tross for at FN slår fast at alle mennesker har rett til arbeid, står de fleste med utviklingshemming utenfor arbeidslivet.
- I Norge er færre enn 3% med utviklingshemming i ordinært arbeid, og dette antallet samsvarer også med andre land vi kan sammenlikne oss med
Wendelborg mfl., 2017; Ellenkamp mfl., 2016.
- Overgangen fra videregående skole til arbeidslivet kan være særlig sårbar

Vårt forskningsprosjekt: «Effective school-work transitions for young adults with intellectual disability»

- Prosjektet er finansiert av NFR (2020 – 2024)
- Prosjektet ledes av Universitetet i Oslo i samarbeid med OsloMet og NTNU Samfunnsforskning
- Det viktigste formålet med dette prosjektet har vært å skaffe oss forskningsbasert kunnskap om hvordan personer med lett utviklingshemming kan få enklere tilgang til et ordinært arbeidsliv

Spørreundersøkelse og intervjuundersøkelse

- Ved hjelp av en **spørreundersøkelse** har vi undersøkt arbeidsgivere sine holdninger og krav til arbeidstakere med utviklingshemming.
- Vi har undersøkt deres erfaringer med å ha ansatt arbeidstakere med utviklingshemming, og hvordan de opplever å gi støtte til arbeidstakere som har behov for det.
- I en kvalitativ **intervjuundersøkelse** har vi undersøkt hva som kjennetegner såkalte «best-case scenarier» - overgangsprosesser mellom skole og arbeidsliv, der personer med utviklingshemming har lykket med å få en ordinær jobb etter videregående.
- Vi har intervjuet unge voksne arbeidstakere med lett utviklingshemming, og vi har intervjuet deres foresatte; lærere; skolerådgivere; NAV-ansatte; jobbveiledere; og arbeidsgivere.

Hovedfunn

1. Hva kjennetegner bedriftene?

- Vi fant at store, private bedrifter innenfor hotell, restaurant og catering, oftere ansatte arbeidstakere med utviklingshemming fremfor mindre bedrifter, offentlige bedrifter og bedrifter innenfor andre sektorer
Wendelborg, Garrels, Sigstad & Dean, 2022.

2. Tre nøkkelfaktorer av betydning for arbeidsgivers vilje til å ansette:

- Arbeidsgivers vurdering av arbeidets utførelse
- Betydningen av bedriftens sosiale samfunnsansvar
- Tidligere erfaring med å ansette arbeidstakere med utviklingshemming
Dean, Garrels, Sigstad & Wendelborg, 2022

3. Egnede arbeidsoppgaver

- Våre funn viste også at arbeidstakere med lett utviklingshemming som er i jobb, utfører en mengde arbeidsoppgaver av ulik vanskegrad innenfor alle typer sektorer
Garrels, Sigstad, Dean & Wendelborg, 2022.
- Vi fant at arbeidstakerne ansatt i disse bedriftene utførte til sammen 376 forskjellige arbeidsoppgaver innenfor 14 forskjellige områder:

- *Vaktmesterarbeid*
- *Kontorarbeid*
- *Produksjon av varer*
- *Salgs- og servicearbeid*
- *Lagerarbeid*
- *Mekanikk*
- *Renhold*
- *Hagearbeid*
- *Kjøkken- og servitørarbeid*
- *Hotellarbeid*
- *Transporttjenester*
- *Arbeid med barn*
- *Sosialt arbeid*
- *Andre oppgaver*

4. Hva sier arbeidstakere selv er de viktigste suksesskriteriene for å lykkes?

Sigstad & Garrels, 2023a

Arbeidstakerne pekte på tre viktige forutsetninger for at de hadde lyktes med å få jobb:

- *Selvbestemmelse*
- *Gode mellommenneskelige ferdigheter*
- *Sosial støtte i miljøet*

5. Hva kjennetegner skolens innsats i å forberede elevene på arbeidslivet?

Sigstad & Garrels, 2023b

Arbeidslivstrening som mål i elevenes IOP:

- Noen elever hadde *tydelige mål* i sine IOPer som var *rettet mot praktisk arbeidslivstrening og trening i både generelle og mer spesifikke arbeidslivsferdigheter*, mens andre IOPer manglet dette.

Utplassering i bedrift i skoletiden:

- *Utplassering i bedrift* i løpet av VGS viser seg å gjøre overgangen til arbeidslivet enklere, men i mange tilfeller får ikke elevene en slik arbeidsforberedende trening.

Yrkesfaglig vs studieforberevende utdanningsprogram:

- Lærere innenfor **yrkesfaglige utdanningsprogram** hadde et større fokus på arbeidslivstrening, sammenliknet med lærere på studieforberevende. Dette handlet også om en mer pragmatisk tilnærming til opplæring i arbeidslivsferdigheter.
- Lærerne innenfor **studieforberevende utdanningsprogram** så ikke arbeidslivstrening som en del av skolens mandat i VGS. Arbeidslivet var noe som kom etter avsluttet skolegang.

Betydningen av individuell tilrettelegging og tett samarbeid

- *Individuell tilrettelegging, tett samarbeid med arbeidslivet, samarbeid med øvrig nettverk, og et nært samarbeid med foresatte, viste seg å være faktorer som hadde betydning for lærernes innsats i å forberede elevene med utviklingshemming for arbeidslivet.*
- Når det gjelder skolens innsats, har vi konkludert med at det synes å være rom for forbedringer når det gjelder å styrke overgangen til arbeidslivet for denne målgruppen;
  - ***et mer strømlinjeformet samarbeid mellom skolen og andre instanser***, og samtidig
  - ***et styrket fokus på elevens deltakelse og selvbestemmelse.***

6. Foresattes erfaringer av overgangen fra skole til arbeidsliv

Garrels & Sigstad, 2023

Variierende erfaringer:

- Smidig prosess for noen, mens for andre ble overgangen til arbeidslivet beskrevet som tilfeldig, noe som skapte mye stress og bekymring for fremtiden.
- Flere opplevde at uten deres innsats som foresatte, var denne overgangsfasen i ferd med å kollapse. En opplevelse av at dette ikke hadde gått uten deres innsats.

Ulikt fokus på arbeidsforberedende trening i skolen:

- Foresatte opplevde at skolen hadde ulikt fokus på arbeidsforberedende trening i skolen. Til tross for gode intensjoner, ble mange løfter brutt.

Hjelp fra støtteapparatet

- Noen hadde erfart *god støtte fra enkelte nøkkelpersoner i støtteapparatet*, mens andre hadde hatt en opplevelse av å stå helt alene.
- For de som selv hadde erfart god støtte, understrekte de betydningen av møter med «den ene profesjonelle», som var opptatt av å gjøre en god jobb.
- *Likevel* utfordrende å finne fram i et *komplisert støttesystem*.
- Foreldrene opplevde en mangel på tydelig informasjon. Uførepensjon ble tidlig foreslått som et alternativ for framtiden, uten at informasjon om andre muligheter ble presentert.

Foresattes ambisjoner

- Samtlige foresatte i dette prosjektet hadde selv *ambisjoner på vegne av sine barn med tanke på jobb.*
- Foreldrene hadde ønske om at skolen og støtteapparatet kunne *se de unges evner og muligheter fremfor deres funksjonsnedsettelse, og støtte dem i å bli mest mulig selvstendige.*

Enklere overgang fra skole til arbeid for unge voksne med utviklingshemming

- Suksesskriterier - skolen

- **Større fokus på arbeidsforberedende trening i skolen**
Opplæring i selvbestemmelsesferdigheter og generelle og spesifikke arbeidslivsferdigheter, øvelse i sosial kompetanse, arbeidsrelaterte mål i IOP
- **Styrke nettverkssamarbeidet i overgangen skole-arbeid**
En smidig overgang avhengig av tett samarbeid/lav terskel for å ta kontakt, samarbeid med foresatte, etablering av ansvarsgruppe for mer systematisk planlegging av overgangen

Tettere samarbeid mellom skole og arbeidsliv

- Muligheter til reell arbeidslivstrening i løpet av skoletiden gir innsikt i hvorvidt en valgt arbeidsplass egner seg.
- Arbeidsplassen blir kjent med elevenes styrker og utfordringer og behov for tilrettelegging, i tilfelle fast jobb senere.

Suksesskriterier i arbeidslivet

- **Økt oppmerksomhet mot å finne egnede bedrifter**
Bedrifter som er fleksible og som gir tilstrekkelig støtte, bedrifter med et inkluderende arbeidsmiljø
- **Individuell tilrettelegging på arbeidsplassen**
finne riktig «job-match», sørge for tilstrekkelig kunnskap om funksjon, gi hjelp til egnede arbeidsoppgaver, eventuelt via fadderordning og veiledning fra ansatte jobbveiledere
Sigstad & Garrels, 2023c

“**Jobbklar med utviklingshemming**”

– En praktisk håndbok til hjelp i overgangen

På bakgrunn av det vi har funnet:

- har vi utarbeidet **en praktisk håndbok** som er ment å støtte alle som har behov for egnet informasjon om hvordan en kan bidra i overgangen til arbeidslivet for unge arbeidstakere med lett utviklingshemming.
- Det kan for eksempel være lærere, foresatte, karriereveiledere, arbeidsgivere eller jobbveiledere.
- Boken «**Jobbklar med utviklingshemming**» har planlagt utgivelse i løpet av april denne våren (Universitetsforlaget)
- 4. juni vil det arrangeres et åpent fagseminar ved Domus Bibliotheca i Oslo, der vi oppsummerer prosjektet med en boklansering.

Kort oppsummert

– Enklere overgang fra skole til jobb

- Alt for mange unge voksne med utviklingshemming har ikke jobb
- Unge voksne med utviklingshemming kan ha mange muligheter i arbeidslivet hvis de får noe støtte
- Dette prosjektet har undersøkt hva som skal til for at elever med lett utviklingshemming kan få jobb etter videregående skole

Vi har funnet ut hva som virker

På skolen:

- Mer arbeidstrening på skolen
- Ta utgangspunkt i elevens egne interesser og jobbønsker
- Mer samarbeid mellom elev, foresatte, skolen, PPT og NAV
- Tettere samarbeid mellom skole og bedrift med utplassering på arbeidsplass i skoletiden

I arbeidslivet:

- Finne gode arbeidsplasser som har et inkluderende miljø, og arbeidsplasser som er villige til å gi arbeidstaker nok støtte.
- Tilrettelegging som passer den enkelte på arbeidsplassen
- Sørge for at arbeidsplassen vet hva som skal til for å gi riktig støtte
- Finne arbeidsoppgaver som passer til arbeidstaker
- Gi veiledning i utførelse av arbeidsoppgavene

Takk for oppmerksomheten!

- Lykke til i deres innsats for arbeidstakere med utviklingshemming!
- Ta gjerne kontakt om dere har behov for å diskutere noen av disse spørsmålene nærmere!
- Hanne Marie Høybråten
Sigstad
(h.m.h.sigstad@isp.uio.no)